

Նոր սերնդի դասագրքերի և ուսումնաօժանդակ գրականության ստեղծման չափանիշներ և գործիքակազմ

ՆԱԽԱԳԻԾ

ԱՐՁԱՆԱԳՐԱՅԻՆ

ՆՈՐ ՍԵՐՆԴԻ ԴԱՍԱԳՐՔԵՐԻ ԵՎ ՈՒՍՈՒՄՆԱՕԺԱՆԴԱԿ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՍՏԵՂԾՄԱՆ ՉԱՓԱՆԻՇՆԵՐԻՆ ԵՎ ԳՈՐԾԻՔԱԿԱԶՄԻՆ ՀԱՎԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ՏԱԼՈՒ
ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը **որոշում է.**

Հավանություն տալ «Նոր սերնդի դասագրքերի և ուսումնաօժանդակ գրականության ստեղծման չափանիշներին և գործիքակազմին»՝ համաձայն Հավելվածի:

ՉԱՓԱՆԻՇՆԵՐ ԵՎ ԳՈՐԾԻՔԱԿԱԶՄ

**ՆՈՐ ՍԵՐՆԴԻ ԴԱՍԱԳՐՔԵՐԻ ԵՎ ՈՒՍՈՒՄՆԱԾՔԱՆԴԱԿ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՍՏԵՂԾՄԱՆ**

I. Ամփոփ համառոտագիրը

1. Նոր սերնդի ուսումնամեթոդական նյութերը կրթության որակի բարձրացման և ժամանակակից կրթական միջավայրի ստեղծման հենքային պայման են: Դրանք ոչ միայն իրականացնում են տեղեկատվական գործառույթ, այլ նպաստում են ուսուցման գործընթացի կազմակերպմանն ու սովորողների ինքնուրույն, փոխներգործուն գործունեության ապահովմանը: Ժամանակակից դասագրքի հիմնական նպատակն է՝ բացահայտել կրթության բովանդակության, պետական հանրակրթական չափորոշչի և առարկայական ծրագրերի համապատասխանությունը:
2. Դասագիրքը պետք է համապատասխանի դիդակտիկական սկզբունքներին, ուսուցման նպատակներին և իրականացնի սովորողների աշխարհայացքի, բարոյական նորմերի ձևավորման գործառույթներ:

II. Ներածություն

3. Դասագրքերի որակի գնահատման և դրանց բարելավման հարցը մշտապես կրթության քաղաքականություն մշակողների, գիտնականների, մանկավարժ-հետազոտողների, հրատարակչությունների և հասարակության լայն շերտերի ուշադրության կենտրոնում է, քանի որ ուսուցման/ուսումնառության արդյունավետությունը էապես պայմանավորված է ուսումնական նյութերի, մասնավորապես՝ դասագրքերի որակով:
4. Ժամանակակից գիտամանկավարժական գրականության մեջ դպրոցական դասագիրքը դիտարկվում է որպես փոխկապակցված բաղադրիչների բազմագործառույթ համակարգ, որի հիմքում ընկած է

տվյալ երկրի՝ պաշտոնապես հաստատված կրթության բովանդակությունը, և որի բաղադրիչներն են՝ դասագրքի կառուցվածքային, մեթոդաբանական տարրերը, որոնք ուղղված են գրքի գործառույթների իրականացմանը:

5. Հետևաբար, արդյունավետ դասագրքեր ստեղծելու համար պետք է, որ տվյալ երկրի կրթության բովանդակությունը և դասագրքի բաղադրիչ տարրերը փոխկապվածության և փոխազդեցության մեջ գտնվեն: Կարևոր է, որ դասագիրք ստեղծողներն այդ հանգամանքը ուշադրության կենտրոնում պահեն՝ դասագրքի շարադրմանն անցնելուց առաջ որոշակիացնելով այն մեթոդաբանական և արժեքային մոտեցումները, որոնք տվյալ դասագրքի հիմքն են դառնալու և հստակ պատկերացնելով՝ ինչպես է այն դասարանում «աշխատելու»:
6. «Դասագրքաստեղծ խմբերը հիմնականում ձևավորվում են ըստ հետևյալ մոտեցումների.

ա. Դասագրքերը գրվում են տվյալ առարկայի գիտնականների կողմից. պատմության դասագրքերը՝ պատմաբանների, կենսաբանության դասագրքերը՝ կենսաբանների և այլն..., և այս սկզբունքով գրված դասագրքերի շեշտադրումը առավելապես ակադեմիական գիտելիքների, ճշգրտվածության և պատշաճության վրա է հիմնված:

բ. Երկրորդ, դասագրքերը գրվում են մեթոդիստների և մանկավարժների կողմից՝ հիմնական շեշտադրումն անելով դիդակտիկ սկզբունքներին համապատասխանող բովանդակության ընտրության, դասագրքի՝ մեթոդապես մտածված կառուցվածքի վրա: Հազվադեպ վերը նկարագրված երկու մոտեցումները համատեղվում են»:

6. 21-րդ դարի հմտություններին (**21st century skills**) զուգորդվում են այն գիտելիքները, հմտությունները, գործելակերպերը և անձնային որակները, որոնք խթանում են՝

- քննադատաբար մտածելը, խնդիրներ լուծելը, տրամաբանելը, վերլուծելը, մեկնաբանելը, տեղեկությունները համադրելը,
- հետազոտական հմտություններն ու կարողությունները, հարցադրումներ անելու կարողությունը,
- ստեղծագործաբար մտածելն ու գործելը, հետաքրքրասիրությունը, երևակայությունը, նորովի մտածելակերպը, ինքնադրսևորումը,
- վճռականությունը, համառությունը, ծրագրելու կարողությունը, կազմակերպվածությունը, նախաձեռնողականությունը, իրավիճակին հարմարվելը,
- բանավոր և գրավոր հաղորդակցվելու, հանրությանը դիմելու և ներկայանալու, լսելու կարողությունները,
- առաջնորդությունը, թիմային և համատեղ աշխատանքը, համագործակցելը, աշխատանքային վիրտուալ տարածքներից օգտվելու կարողությունը,
- տեղեկատվական և հաղորդակցական տեխնոլոգիաների իմացությունը, մեդիա- և համացանցային գրագիտությունը, տվյալները վերլուծելու և մեկնաբանելու կարողությունը, ծրագրավորումը,
- քաղաքացիական, էթիկական և սոցիալական արդարության սկզբունքների ընկալումը,

- տնտեսական և ֆինանսական գրագիտությունը, ձեռնարկատիրական կարողությունները,
- համաշխարհային միտումներին, մշակութային բազմազանությանը տեղյակ լինելը, մարդասիրությունը,
- գիտական մտածելակերպն ու մոտեցումները,
- շրջակա միջավայրի և կայուն զարգացման մասին տեղյակ լինելը, էկոհամակարգերի ընկալումը,
- առողջ ապրելակերպի, ներառյալ՝ սննդի և սննդակարգի, ֆիզիկական ակտիվության, հանրային առողջության և ապահովության մասին տեղեկացվածությունը:

7. Վերոնշյալ նպատակների իրագործմանն ուղղված գործընթացներ ընթանում են գրեթե բոլոր երկրներում, սակայն շատ չեն այն երկրները, որոնք ունեն հստակ սահմանված և ճշգրիտ կիրառվող չափանիշներ, քանի որ ժամանակի և տեխնոլոգիական առաջընթացի ամենօրյա մարտահրավերները դրանց վերանայման և փոփոխման առիթ են դառնում: Բացի այդ՝ դժվար է ստեղծել համապարփակ չափանիշներ, որոնք կներառեն բոլոր տարիքային խմբերն ու բոլոր առարկաները:
8. Նկարագրված խնդիրներն արդիական են նաև ՀՀ-ում և անմիջականորեն արտացոլվում են կրթական համակարգում: Վերոհիշյալ հմտությունների զարգացումն ապահովելու անհրաժեշտությունը կրկնակի բարդացնում է դասագրքաստեղծ խմբերի և կառույցների աշխատանքը:
9. Դասագրքերին, դրանց կից ուսուցչի ձեռնարկներին և առհասարակ ուսումնական նյութերին ներկայացվող պահանջներում անդրադարձ չի եղել սովորողի՝ սեփական ուսումնառությունը կազմակերպելու և գնահատելու կարողությունների զարգացմանը, ուսուցման/ուսումնառության մեթոդաբանությանը և այլն:
10. Հայաստանի դպրոցներում գործող բոլոր դասագրքերն անցել են գնահատման և երաշխավորման գործընթացներ, սակայն դրանց որակի և կիրառման արդյունավետության վերաբերյալ կան որոշակի դժգոհություններ:

• **Նախապատմություն. խնդիրներ, նպատակներ**

11. Հայաստանի Հանրապետությունում կիրառվող դասագրքերին, ուսուցչի ձեռնարկներին ներկայացվող պահանջների վերաբերյալ առաջարկություններ մշակելու նպատակով դիտարկվել է մի շարք երկրների փորձը՝ կրթական կառույցների պաշտոնական կայքերի և փաստաթղթերի ուսումնասիրման ճանապարհով: Ընտրությունը կանգ է առել այն երկրների վրա, որոնք ունեն դասագրքերի՝ պետականորեն կամ տարածքային կառույցների կողմից հաստատված ընտրության ընդհանրական չափանիշներ: Այդ երկրներից են՝ Հոնգ Կոնգը և Հարավային Կորեան, որոնց կրթական հաջողությունները գրեթե նույն զուգահեռականի վրա են Սինգապուրի հետ, ԱՄՆ-ն և Կանադան, որոնց կրթական մշակույթը տարբեր կրթական միջազգային ծրագրերի

միջոցով կարծես թե ավելի ծանոթ է ՀՀ-ում, Կոստվոն՝ որպես նոր ձևավորված պետություն, որն իր առաջին քայլերն է անում նման գործընթացներում, Ռուսաստանը և Ղազախստանը, որոնք վերջին դարում ավելի շատ առնչություն են ունեցել և փոփոխությունների առումով ընդհանրություններ ունեն Հայաստանի Հանրապետության հետ (ուսումնասիրության ամբողջական տարբերակը ներկայացվում է առանձին հավելվածով):

12. Սույն նախագծի նպատակը Հայաստանի Հանրապետության հանրակրթական դպրոցների դասագրքերին և ուսուցչի ձեռնարկներին ներկայացվող պահանջների մշակումն է:
13. Առաջադրված խնդիրներն են՝

- **Նպաստել** չափորոշչային պահանջների կատարումը վերահսկելու մեխանիզմների բարելավմանը.
- **ապահովել** դասագրքաստեղծ հեղինակային խմբերին՝ դասագրքերի համար մշակված ավելի հստակ պահանջներով.
- **ապահովել** դասագրքերն ու ուսուցչի ձեռնարկները երաշխավորող և հաստատող փորձագիտական խմբերին և կառույցներին՝ հնարավորինս չափելի պահանջներով.
- **խրախուսել** ուսուցիչների՝ դասագրքերի և այլ ուսումնական ռեսուրսների ինքնուրույն ընտրությունը.
- **խթանել** գործող դասագրքերի բովանդակության, դիդակտիկական համակարգի, լեզվի, կառուցվածքի և արժեհամակարգի բարելավումը.
- **Նպաստել** ուսուցիչների մասնագիտական զարգացմանը՝ արդյունավետ ուսումնական նյութերով աշխատելու հնարավորություն ընձեռելով.
- **Նպաստել** որակյալ ուսումնական նյութերի միջոցով սովորողների ուսուցման/ ուսումնառության գործընթացը ավելի գրավիչ, արդյունավետ դարձնելուն.
- **Նպաստել** կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող սովորողների ուսուցման/ուսումնառության գործընթացի բարելավմանը:

14. Գործիքակազմի, չափանիշների, արդյունավետ լինելը կախված է այդ գործիքի չափելի լինելուց: Որքան չափելի և հստակ ձևակերպված լինեն չափանիշները, այնքան կմեծանա դրանց արդյունավետության հնարավորությունը: Իհարկե, լուրջ մարտահրավեր է՝ ստեղծել այնպիսի գործիքակազմ, որոնցով պետք է գնահատվեն դասագրքի բովանդակությունը, տեսքը, մեթոդաբանությունը, կառուցվածքը, ձևը և այլն: Այս խնդիրն առկա է ամբողջ աշխարհում: Դրանց մեծ մասն անչափելի է, հետևաբար, կարևոր է այդ չափանիշները մշակող մասնագետների արհեստավարժությունն ու օբյեկտիվությունը: Գործընթացը պետք է սկսել հետևյալ քայլերից.

- **Ներգրավել** փորձառու մասնագետների և բացառել փորձագետների շահերի բախումը,
- **մշակել** գործընթացի՝ կոռուպցիոն ռիսկերը նվազագույնի հասցնելու մեխանիզմներ,
- **մշակել** երկակի ընկալման հնարավորությունը նվազագույնի հասցնող՝ հնարավորինս հստակ և չափելի պահանջներ,
- ստեղծված պահանջները **ներկայացնել** գործընթացում ներգրավված կողմերին (փորձագետներ, հրատարակչության մասնագետներ,

հեղինակներ, մանկավարժներ)՝ գնահատման գործիքի համապատասխան պարզաբանումներով, պահանջների միարժեք ըմբռնում ապահովելու նպատակով,

- պարբերաբար **փոփոխել, թարմացնել և զարգացնել** մշակված պահանջները՝ ժամանակի հրամայականից կախված:

15. Դասագրքաստեղծ և փորձագիտական խմբերում անհրաժեշտ է ընդգրկել գործող, փորձառու, նորարար մանկավարժների, առարկայական ոլորտի տեսաբանների, մեթոդիստների, հոգեբանների և հատուկ մանկավարժների: Այս խմբի անդամների ընտրությունը պետք է ամենահանգուցայիններից մեկը լինի և կատարվի մեծ սկզբունքայնությամբ, հետևողականորեն:
16. Հեղինակները պետք է մանկավարժական, մեթոդական պատրաստվածություն ունենան՝ ներառելով մանկավարժական բովանդակային գիտելիքը (*pedagogical content knowledge*), այսինքն՝ յուրաքանչյուր առարկայի կոնկրետ բովանդակության դասավանդմանը լավագույնս նպաստող կրթական փիլիսոփայության, մանկավարժական ռազմավարությունների և մեթոդների ու հնարների իմացումն ու կիրառման կարողությունը:
17. Դասագիրք գրողները պետք է հստակ պատկերացնեն, թե տվյալ նյութն ինչպես է դասարանում կիրառվելու, ինչ ձևերով ու քայլերի հաջորդականությամբ են աշակերտները յուրացնելու այն: Կարելի է նաև պահանջ դնել կա՛մ հեղինակների՝ դպրոցում առնվազն հինգ տարվա դասավանդման փորձի առկայության, կա՛մ հեղինակային խմբերում փորձառու մանկավարժ - մեթոդիստների ընդգրկման:
18. Դպրոցը պետք է ունենա դասագրքերն ու լրացուցիչ նյութերն անկախ ընտրելու հնարավորություն, որպեսզի շուկան կայանա և դառնա մրցակցային:
19. Միևնույն ուսումնական առարկայի համար պետք է ստեղծվեն այլընտրանքային դասագրքեր:
20. Դպրոցներում դասագրքերի ընտրությանը պետք է մասնակցեն առարկայական բոլոր ուսուցիչները՝ ելնելով իրենց աշակերտական լսարանի կարիքներից:
21. Հնարավորության դեպքում ցանկալի է, որ այդ գործընթացին մասնակից դառնան նաև աշակերտական և ծնողական խորհուրդները:

III.

Առաջարկվող լուծումներ

22. Անհրաժեշտ է պարզեցնել դասագրքերի ընտրության գործընթացը՝ հնարավորություն տալով յուրաքանչյուր ուսուցչի՝ աշխատելու իր նախընտրած դասագրքով: Դրա համար պետք է դասագրքի երաշխավորման գործընթացին զուգահեռ այն ներկայացնել որևէ օնլայն հարթակում՝ ապահովելով ուսուցիչների տեղեկացվածությունը այլընտրանքային դասագրքերի վերաբերյալ:
23. Ուսուցիչները պետք է հնարավորություն ունենան դրանք

ուսումնասիրելու և իրենց տպավորությունն ու կարծիքը ընտրության վերաբերյալ այդ հարթակում տեղադրելու, ինչն էլ ավտոմատ կերպով կամրագրի հավանության արժանացած դասագիրքը:

24. Դասագրքերի ընտրությունը կատարելուց առաջ անհրաժեշտ է վերապատրաստման դասընթացներ կազմակերպել ուսուցիչների համար, որպեսզի նրանք ծանոթանան նոր դասագրքերին ներկայացվող պահանջներին:

25. Այսպիսի համակարգով կազմակերպված գործընթացը հնարավորություն կտա՝

- ուսուցչին՝ առավել արդյունավետ կազմակերպել իր մասնագիտական գործունեությունը,
- սովորողին՝ սովորել որակյալ դասագրքով,
- որակյալ դասագիրք տպագրած հրատարակչին՝ ունենալ մեծ տպաքանակ և շահույթ,
- որակյալ դասագիրք ստեղծած հեղինակին՝ ունենալ եկամուտ և ճանաչում,
- որակյալ դասագրքերի հաջողությունը կարող է նպաստել նոր գրվող դասագրքերի որակի բարելավմանը:

26. Դասագրքերի և ուսումնական նյութերի փոփոխությունը չի կարող ունենալ ակնկալվող ազդեցությունը, եթե ուսուցիչը դրանցից օգտվելու արհեստավարժություն չունենա: Հետևաբար, կարևոր և անհրաժեշտ նախապայման է ուսուցիչների բուհական կրթության և վերապատրաստումների որակի բարձրացումը:

27. Անհրաժեշտ է և քայլեր ձեռնարկել լավագույն մասնագետներին դպրոց ուղղորդելու, մանկավարժական կրթությունը մրցունակ դարձնելու, ուսուցչի աշխատավարձը էապես բարձրացնելու ուղղությամբ: Կրթական հաջողություններ գրանցած երկրների մեծ մասը իրենց գործունեությունը սկսել են հենց ուսուցչից՝ զուգահեռելով որակյալ ուսումնական ռեսուրսների ստեղծումը որակյալ մանկավարժական ներուժի զարգացման հետ:

28. Դասագրքերը և ուսումնական նյութերը 21-րդ դարի կրթական նպատակներին համապատասխանեցնելու համար դրանք պետք է դարձնել փոխներգործուն, սովորողի ինքնուրույն ուսումնառությունը խթանող, բազմաթիվ հղումներ ու կապեր պարունակող, բաց և ճկուն կառուցվածք ունեցող:

29. **Դասագրքերին ներկայացվող չափանիշները և գործիքակազմը պետք է բաղկացած են հետևյալ բաժիններից.**

- Ընդհանրական չափանիշներ և գործիքակազմ.
- Բովանդակությանը վերաբերող չափանիշներ և գործիքակազմ.
- Ուսուցմանը և ուսումնառությանը վերաբերող չափանիշներ և գործիքակազմ.
- Հմտություններին վերաբերող չափանիշներ և գործիքակազմ.
- Արժեքահամակարգին վերաբերող չափանիշներ և գործիքակազմ.
- Կառուցվածքին, ձևավորմանը վերաբերող չափանիշներ և գործիքակազմ.
- Դասագրքի լեզվին վերաբերող չափանիշներ և գործիքակազմ:

30. Ընդհանրական չափանիշներ և գործիքակազմ

Այս բաժինն ապահովում է դասագրքերի բովանդակության համապատասխանությունը ՀՀ սահմանադրությանը, Երեխայի իրավունքների համընդհանուր հռչակագրին, Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների մասին հռչակագրին, Կրթության մասին ՀՀ օրենքին:

Բնութագրիչներ

1. Դասագրքի բովանդակությունը չի հակասում Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրության, Երեխայի իրավունքների հռչակագրի և Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների մասին հռչակագրի հիմնարար սկզբունքներին:
2. Դասագրքի բովանդակությունը համապատասխանում է կրթության մասին ՀՀ օրենքի պահանջներին:

31. Բովանդակության չափանիշներ և գործիքակազմ

- Դասագրքի բովանդակությանը վերաբերող պահանջները գուցե ամենակարևորն են, քանի որ մնացած բոլոր չափանիշները բխում են բովանդակությունից և պայմանավորված են բովանդակությամբ:
- Ընդհանուր առմամբ՝ բովանդակությունը պետք է լինի հիմնավորված և ժամանակակից, ներկայացվի բավարար խորությամբ ու ընդգրկվածությամբ, համապատասխանի տվյալ առարկայի չափորոշչային պահանջներին, սովորողների տարիքային զարգացման առանձնահատկություններին, կառուցվի սովորողների նախնական գիտելիքների և հմտությունների վրա:

Բնութագրիչներ

1. Բովանդակությունը լիովին համապատասխանում է առարկայական ծրագրին՝ առարկայական ծրագրի բոլոր հիմնական տարրերը:
2. Բովանդակությունը համապատասխանում է ուսումնական նպատակներին և խնդիրների լուծմանը:
3. Բովանդակությունը համապատասխանում է սովորողների մակարդակին: Բավարարչություն է դարձված սովորողների նախնական գիտելիքներին և փորձին:
4. Տեղեկություններն ու տվյալները հստակ են և ճշգրիտ: Դրանք համապատասխանում են ուսումնասիրվող գիտության ժամանակակից վիճակին:
5. Տեղեկությունները այնքան են ու այնպիսին, որ տեղ են թողնում հետաքրքրություն և խնդրում են լրացնել համար և սովորել սովորելու հնարավորություն են ստեղծում:
6. Մեջբերումների հեղինակները պատշաճ կերպով նշված են:

7. Գաղափարները փոխկապված են: Նոր գաղափարները կառուցվում են հների հ ներմուծվում են ըստ համապատասխանության/անհրաժեշտության:
8. Առկա է գաղափարների հերթականություն և անընդհատություն, որն ապահով անցում ուսուցման հիմնական փուլերի միջև:
9. Միմյանց հետ կապված հասկացությունների, գաղափարների և թեմաների միջ ընդգծված են:
10. Ապահովված են միջառարկայական կապերը:
11. Հասկացությունները ճշգրիտ են և ճիշտ: Դրանք արտացոլում են տվյալ գիտութ զարգացումները, միտումները:
12. Օրինակները և պատկերները հետաքրքիր ու տեղին են, համապատասխանու տվյալ տարիքային խմբին:
13. Հարցերն ու առաջադրանքները ձևակերպված են հստակ և պարզ, ուղղված են տարամակարդակ խմբերին:
14. Կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք, ներառյալ հաշմանդամութ մարդիկ՝ արտացոլված են բովանդակության մեջ:
15. Բովանդակությունն ու պատկերազարդումը արտացոլում են թե՛ քաղաքային, թ համայնքների իրականությունը:
16. Բովանդակության բարդության աստիճանը համապատասխանում է սովորողն առանձնահատկություններին, ուսումնական ծրագրին, ինչպես նաև հարմարե կրթության առանձնահատուկ պայմանների կաիրք ունեցող սովորողներին:
17. Դասագրքի բովանդակության մեջ արտացոլված են հայկական և/կամ հայաստ իրականությանը վերաբերող նյութեր և/կամ առաջադրանքներ՝ ըստ պատեհու
18. Բովանդակությունն ապահովում է օպտիմալ հարաբերակցություն գիտականու մատչելիության միջև:
19. Պահպանված է հավասարակշռություն տեսական և գործնական նյութի միջև: Տ ստացված գիտելիքներն ինչպես կարելի է օգտագործել գործնականում:
20. Եզրույթները, սահմանումները հստակ են մեկնաբանված:
21. Օգտագործված են տերմինաբանական կոմիտեի կողմից հաստատված եզրույթ
22. Առկա են միևնույն նյութի և երևույթի մասին տարբեր և հավասարակշռված տ
23. Խրախուսում և օգնում է սովորողներին ինքնուրույն ծավալուն տեքստեր կարդ սովորելու, սեր ու հետաքրքրություն է առաջացնում կարդալու հանդեպ:
24. Ներառված են ընտրված ընթերցանության ցանկեր և/կամ թեմային առնչվող վե համապատասխան հղումներ:
25. Օրինակները արդիական են, համապատասխանում են իրական աշխարհի փո նախապատրաստում են 21-րդ դարի մարտահրավերներին:

32. Ուսուցման և ուսումնառության չափանիշներ և գործիքակազմ

Լավ դասագիրքը պետք է մանկավարժորեն մտածված և համակարգված լինի՝ ներառելով սովորողներին ուսումնական գործունեության բազմազան ձևերի մեջ ներգրավելուն նպաստող տարրեր, պետք է հնարավորություն տա սովորել սովորելու, գիտելիքը տարբեր համատեքստում կիրառելու: Սովորողների հմտությունների համաչափ զարգացումը հնարավոր է ապահովել մանկավարժական անձնակենտրոն մոտեցման, փոխներգործուն մեթոդների նպատակային կիրառման արդյունքում:

Բնութագրիչներ

1. Դասագիրքում ներկայացված դիդակտիկ տարրերը բազմազան են:
2. Դասագիրքն ապահովում է փոխներգործուն մեթոդների կիրառումը:
3. Առաջադրանքներն ու վարժությունները կառուցված են պարզից բարդ սկզբունքով ունեն հստակ հրահանգներ:
4. Հրահանգները, նկարազարդումները, պարզաբանումները, բառերի բացատրությունները, բառարանը նպաստում են նյութի մատչելիությանը:
5. Դասագիրքն առաջարկում է նույն թեմային վերաբերող դժվարության տարբեր մակարդակի նյութեր, վարժություններ՝ հնարավորություն տալով դասարանում տարբերակված հանդես բերելու:
6. Դասագիրքը նպաստում է սովորողների ինքնուրույն ուսումնառությանը և տարբեր աղբյուրներից տեղեկությունների ինքնուրույն որոնմանն ու տնօրինմանը:
7. Վերլուծելը, արժևորելը, գնահատելը, կշռադատելը, համադրելը խթանվում են, և ուսուցիչը դրանք զարգացնող առաջադրանքներ ու վարժություններ:
8. Դասագիրքը նպաստում է քննադատական և ստեղծագործական մտածողության զարգացմանը:
9. Առկա են ոչ միանշանակ լուծում պահանջող խնդիրներ, բաց հարցերով և քննարկելի պահանջող առաջադրանքներ, որոնք նպաստում են սովորողների քննադատական ստեղծագործական մտածողության զարգացմանը:
10. Առկա են սեփական մտածական գործընթացները վերլուծելու, կառավարելու, գնահատելու, սեփական գործողությունները պլանավորելու կարողությունը խթանող վարժություններ առաջադրանքներ:
11. Բովանդակությունը տրոհված է սովորելուն հարմար բաժինների, որոնք կարող են անկախ կամ ճկուն կերպով փոխկապված:
12. Առկա են առաջադրանքներ և նյութեր, որոնք հնարավորություն են տալիս արտահայտել տարբեր տեսակետներ, կարծիքներ:
14. Առկա են առաջադրանքներ ուսումնական տարբեր կարողություններով, այդ թվում՝ առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող սովորողների համար:
15. Ներառված են գործնական, լաբորատոր, հետազոտական (կարճաժամկետ և երկարաժամկետ) առաջադրանքներ:
16. Դասագիրքը հնարավորություն է տալիս զարգացնելու մտածական ու ստեղծագործական հմտությունները:

33. Հմտությունների չափանիշներ և գործիքակազմ

Որակյալ դասագիրքը պետք է նպաստի սովորողների հմտությունների զարգացմանը: Ապագայի հասարակության քաղաքացիների հոգեկան առողջության պահպանման և կյանքի որակի ապահովման նպատակով Առողջապահական միջազգային կազմակերպության կողմից ընտրվել են մի շարք կարևոր հմտություններ, որոնք ներկայացված են ստորև, և դասագիրքը պետք է խթանի դրանց զարգացումը:

Հմտություններ

1. **Ինքնաճանաչում.** դասագիրքը սովորողին հնարավորություն է տալիս քննելու, հասկանալու և ներկայացնելու իրեն, վերլուծելու իր արարքները, ցանկություններն ու նախասիրությունները:
2. **Ինքնագնահատում.** դասագիրքը սովորողին հնարավորություն է տալիս գնահատել

աշխատանքը, վարքը, արժևորելու ուսումնական և անձնային ձեռքբերումները, և տեղն ու դերը համայնքում:

3. **Համագործակցություն.** դասագիրքը խթանում է համագործակցությունը, համատեղ աշխատանքի կարևորումը, սեփական պատասխանատվության գիտակցումը:
4. **Որոշումների կայացում.** դասագիրքը նպաստում է փոփոխվող իրավիճակներում կողմնորոշվելու և որոշում կայացնելու կարողությունների զարգացմանը:
5. **Խնդիրներին լուծում.** դասագիրքը նպաստում է տարբեր խնդրահարույց իրավիճակահատելուն և նպատակներն իրագործելիս խոչընդոտները հաղթահարելու կարողությունների զարգացմանը և տալիս հնարավորություններ՝ հանուն կայուն զարգացման կրթություն ապահովելու համար:
6. **Ստեղծագործաբար մտածել.** դասագիրքը նպաստում է իրերի ու երևույթների նոր ընկալմանը, գաղափարները համադրելու կարողությունների ձևավորմանը, ոչ կադապարային մտածելակերպի զարգացմանը:
7. **Քննադատաբար մտածել.** դասագիրքը նպաստում է երևույթները տարբեր տեսանկյուններից քննելու և եզրահանգումներ անելու, փաստերը և դատողությունները հիմնավորելու կարողությունների զարգացմանը:
8. **Միջանձնային հմտություններ.** դասագիրքը նպաստում է արդյունավետ հաղորդակցման, էթիկայի կանոնների յուրացմանը, կոնֆլիկտների հաղթահարման կարողությունների զարգացմանը:
9. **Ապրումակցում (Եմպատիա).** դասագիրքը խթանում է դիմացինի ապրումները հասկանալու և աջակցող վերաբերմունք ցուցաբերելու կարողությունը:
10. **Զգացմունքներին տիրապետելը.** դասագիրքը նպաստում է հուզական տարբեր իրավիճակներում ինքնատիրապետման զարգացմանը:

34. Արժեհամակարգի չափանիշներ և գործիքակազմ

Դասագիրքը պետք է գիտելիքների ձեռք բերմանը և հմտությունների զարգացմանը զուգահեռ նպաստի նաև սովորողի արժեհամակարգի ձևավորմանը: Այն պետք է իր հիմքում ունենա համամարդկային ու ազգային արժեքները զարգացնող ներուժ, նպաստի սովորողի մեջ ժողովրդավարական և բնապահպանական դրական դիրքորոշումների ձևավորմանը, խտրականության, անհանդուրժողականության և ապակառուցողական վարքի բացառմանը:

Բնութագրիչներ

1. Բովանդակությունն ու պատկերազարդումը գերծ են կանխակալությունից, չեն պարունակում խտրականություն (ըստ սեռի, տարիքի, զբաղմունքի, հաշմանդամության, ռասայի, կրոնի, մշակույթի, քաղաքական հայացքների, էթնիկ և տարածքային պատկանելության, հատկանիշի):
2. Դասագիրքը բազմակարծային է, չի պարունակում միակողմանի, խտրական դատողություններ: Բովանդակության մեջ չկան չափից շատ ընդհանրացումներ և կարծրատիպացում:
3. Դասագիրքը հնարավորություն է տալիս արժեքների և դրանց հանդեպ դիրքորոշումների ձևավորմանը:

4. Դասագիրքը նպաստում է շրջապատի հանդեպ հարգանքի և պատասխանատու վերաբերմունքի ձևավորմանը:
5. Դասագիրքը նպաստում է սովորողի անձնային որակների զարգացմանը:
6. Դասագիրքը ապահովում է գենդերային հավասարության սկզբունքները:
7. Դասագիրքը նպաստում է առողջ ապրելակերպի, անվտանգ և պատասխանատու ձևավորմանը:
8. Դասագիրքը նպաստում է բնության հանդեպ խնայող և պահպանող վերաբերմունքի ձևավորմանը, հնարավորություն է տալիս հանուն կայուն զարգացման կրթություն ապահովելու համար:
9. Դասագիրքը նպաստում է հանդուրժողականության ձևավորմանը և մշակութային բազմազանությունը որպես առավելություն ընկալելուն:
13. Դասագիրքը նպաստում է մեղիա կրթությանը, մեղիագրագիտությանը:

35. Կառուցվածքի, ձևավորման չափանիշներ և գործիքակազմ

Դասագրքի կառուցվածքը չափազանց կարևոր է բովանդակության ընկալման, յուրացման տեսանկյունից: Պետք է բովանդակությունը ներկայացնել ընթերցահաճ և յուրացման համար մատչելի կառուցվածքով ու ձևավորմամբ, որպեսզի դասագիրքը լինի կիրառման տեսանկյունից հարմար և հաճելի:

Բնութագրիչներ

1. Բովանդակության կառուցվածքը տրամաբանական է և հարմար ուսումնառության:
2. Ի շնորհիվ առկա ֆունկցիոնալ գործիքների (վերնագրեր, ենթավերնագրեր, սիմվոլիկա, վահանակներ, սխեմաներ և այլն) բովանդակության կառուցվածքը պարզ է ու հասկանալի:
3. Նոր հասկացություններն ու սահմանումները ընդգծված են և նույնական:
4. Առկա է բովանդակության ցանկ, որը ներառում է վերնագրեր, ենթավերնագրեր, անհրաժեշտության դեպքում նաև հակիրճ նկարագրություններ:
5. Առկա են ընդհանուր տեղեկություններ, նշանային համակարգի մեկնաբանություններ, սովորողներին կողմնորոշող ցուցումներ:
6. Առկա է հիմնական հասկացությունների ցանկ՝ մեկնաբանություններով:
7. Կառուցվածքը հնարավորություն է ընձեռում դասագրքի բազմակի օգտագործման մեկնագամյա օգտագործման նյութեր՝ լրացվող հարցաշարեր, փակցվող նյութեր, և այլն:
8. Դասագիրքն ունի առնվազն երկու գույն: Երկգույն դասագրքի դեպքում գույներից **սպանտոնն** է:
9. Լիագույն դասագրքի դեպքում նկարագարողումները նախատեսված են օֆսեթ տպագրության համար:
10. Նկարագարողումները ստեղծված կամ ընտրված են դասագրքի համար և համապատասխանում են սովորողների տարիքային զարգացման մակարդակին:
11. Դասագրքի մակետը տրամաբանական է և հետևողական: Նյութերը մտածված են տարածությունն օգտագործված է կարդալու համար հարմար ձևով, ազատ հատվածներով:

ավելորդ ծանրաբեռնված չեն անհարկի նյութերով:

12. Նկարագարողումը՝ լուսանկարները, նկարներն ու գծագրերը տեղին են, արդյունավետ համապատասխան մեկնաբանություններով: Դրանք նպաստում են ուշադրությունը ուսումնառությունը կենտրոնացնելուն:
13. Լուսանկարները, պատկերներն ու գծագրերը պատկերավոր են դարձնում ասելիքը համադրված են տեքստին և հաջորդում են մեկնաբանությանը:
14. Նկարագարողումներն ունեն գեղագիտական բարձր որակ:
15. Ոչ պարտադիր նյութերը առանձնացված են տառատեսակով կամ ձևավորման այլ

36. Դասագրքի լեզվի չափանիշներ և գործիքակազմ

Դասագրքի լեզուն պայմանավորում է սովորողների լեզվամտածողության ձևավորումը, մտքերն արտահայտելու կարողության զարգացումը: Տեքստերը պետք է առանձնաան լեզվական բարձր որակով, հասկանալի լինեն սովորողին և նպաստեն նրա՝ առանց անհարկի լարվածության ինքնուրույն սովորելուն: Լեզուն պետք է համապատասխանի սովորողների տվյալ տարիքին, կարողալու և ըմբռնելու մակարդակին:

Բնութագրիչներ

1. Դասագրքի լեզուն դյուրըմբռնելի է, համապատասխանում է սովորողների տարիքին, զարգացման առանձնահատկություններին, լեզվական իմացության ու բառապաշարի մակարդակին:
2. Առկա են տարբեր լեզվական կարողություններ ունեցող աշակերտների հետաքրքրություններին համահունչ տեքստեր կամ առաջադրանքներ:
3. Նոր բառապաշարը ներմուծված է աստիճանաբար և ճիշտ ժամանակին:
4. Նյութը մշակված է տվյալ առարկայի ոճին համապատասխան:
5. Պահպանված է միասնական ոճ տեքստերի ստեղծագործման, փոխառության և տեղայնացման ժամանակ:
6. Առկա են դժվար ընկալելի եզրույթների և բառապաշարի յուրացումը հեշտացնող նկարներ:
7. Դասանյութերը ծանրաբեռնված չեն նոր եզրույթներով ու անծանոթ բառերով:
8. Եզրույթները, դրանց սահմանումները, օրենքների ձևակերպումները, երևույթների բացատրությունները համապատասխանում են գիտության մեջ և պրակտիկայում համընդհանուր ընդունվածներին:
9. Ըստ կազմության՝ դասագրքում օգտագործված են միայն պարզ համառոտ, պարզ ընդարձակ, դերբայական դարձվածով պարզ ընդարձակ, բարդ համադասական ստորադասական նախադասություններ (եթե հակառակը նախատեսված չէ դրանք նպատակով):
10. Օգտագործված բառերի ուղղագրությունը համապատասխանում է Տերմինաբանության կոմիտեի կողմից հաստատված նորմերին կամ ՀՀ ԿԳՆ կողմից երաշխավորված ուղղագրական բառարաններին:
11. Տեքստերի կետադրությունը համապատասխանում է ժամանակակից հայերեն կետադրության կանոններին (բացառությամբ՝ հեղինակային մեջբերումների):
12. Լիովին համապատասխանում է Հայաստանի Հանրապետության գրական լեզվի ձևաբանությանն ու քերականությանը:

13. Շարադրանքը բացառում է երկակի ընկալումն ու տարակարծությունը, եթե դա նախատեսված չէ կոնկրետ նպատակով:
14. Նախադասություններում բառերի առավելագույն քանակն ըստ դասարանների
- 1-ին դասարան – 6 բառ
 - 2-րդ դասարան – 8 բառ
 - 3-րդ դասարան – 10 բառ
 - 4-րդ դասարան – 12 բառ
 - 5-րդ դասարան – 14 բառ
 - 6-7-րդ դասարան – 16 բառ
 - 8-9-րդ դասարան – 18 բառ
- Թվարկումների անհրաժեշտությամբ պայմանավորված՝ բացառություններ ներկայացված են ձևավորման համապատասխան հնարքներով:

37. Ուսումնառական գրականությանը ներկայացվող չափանիշներ և գործիքակազմ

Ուսումնառական գրականությունը նախատեսված է ուսուցչին ուղղորդելու, մեթոդական ցուցումներով օգնելու համար: Այդուհանդերձ, ուսուցչի որակյալ ձեռնարկը չպետք է չափից շատ ուղղորդի, թելադրի, ազատությունից զրկի ուսուցչին, բայց և չպետք է ամեն ինչ թողնի նրա ուսերին կամ հայեցողությանը:

Բնութագրիչներ

1. Ուսուցչի ձեռնարկի նախաբանում ներկայացված են դասագրքի բովանդակության կառուցվածքին և մեթոդաբանությանը վերաբերող մոտեցումները:
2. Ուսուցչի ձեռնարկում նշված է, թե տվյալ դասի բովանդակության որ հատվածը առարկայական չափորոշչի որ պահանջին բավարարում:
3. Ուսուցչի ձեռնարկում յուրաքանչյուր թեմայի վերաբերյալ ներկայացված է ներդրում տեքստ՝ էական գաղափարների շեշտադրմամբ (ըստ անհրաժեշտության՝ ուղղորդող հղումներով):
4. Ուսուցչի ձեռնարկում յուրաքանչյուր դասի վերաբերյալ ներկայացված են դասի խնդիրները և այն, թե ինչ կարող է տալ տվյալ դասը սովորողին:
5. Ուսուցչի ձեռնարկում յուրաքանչյուր դասի վերաբերյալ թվարկված են դասն առնչող համար անհրաժեշտ ուսումնական նյութերը և պարագաները:
6. Ուսուցչի ձեռնարկում յուրաքանչյուր դասի վերաբերյալ ներկայացված են դասի դրանց նկարագրությունը և տևողությունը:
7. Ուսուցչի ձեռնարկում յուրաքանչյուր դասի վերաբերյալ ներկայացված են դասի առաջարկվող մեթոդները:
8. Ուսուցչի ձեռնարկում յուրաքանչյուր դասի նյութի համար ներկայացված են տեղեկանքային նախնական գիտելիքները վեր հանող հարցեր/առաջադրանքներ՝ անհրաժեշտ մեկնաբանություններով:

9. Ուսուցչի ձեռնարկում յուրաքանչյուր դասի համար ներկայացված են հավանաբար ընթացքի մասին մեկնաբանություններ, խորհուրդներ:
10. Ուսուցչի ձեռնարկում ներկայացված են դասագրքում առկա հարցաշարերի, թօզտագործման ձևերը:
11. Ուսուցչի ձեռնարկում ներկայացված են տարբեր կարողություններով, ուսումնական կարիքներով, հակումներով սովորողների ներառման համար ուղղորդումներ, ցանկացած դասագրքի առաջադրանքների կիրառման մեկնաբանություններ:
12. Ուսուցչի ձեռնարկը պարունակում է գործնական և լաբորատոր աշխատանքների անցկացման վերաբերյալ մեթոդական ցուցումներ:
13. Ուսուցչի ձեռնարկը պարունակում է գնահատման ձևերի և միջոցների նկարագրություններ:
14. Ուսուցչի ձեռնարկը պարունակում է դասագրքում յուրաքանչյուր բարդ խնդրի առաջադրանքի և հարցի ներառման նպատակը և դրանց վերաբերյալ ցուցումներ:
15. Ուսուցչի ձեռնարկում ներկայացված են ցուցումներ ռեֆլեքսիայի, ինքնագնահատման փոխադարձ գնահատման համար:
16. Ուսուցչի ձեռնարկում ներկայացված են ներառարկայական կապերը և դրանց մոտեցումները:
17. Ուսուցչի ձեռնարկում ներկայացված են վերառարկայական կապերը և դրանց մոտեցումները:
18. Ուսուցչի ձեռնարկում ներկայացված են անվանացանկեր, հավելվածներ, մուլտիմեդիա բազմազան աղբյուրներ՝ համապատասխան հղումներով:
19. Ուսուցչի ձեռնարկում ներկայացված են դասագրքի տարբեր թեմաների միջև կապերը և ուսումնական գործընթացում դրանք ապահովելու մոտեցումները: